

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

О.В. Михайлова, А.М. Волосов, І.М. Джафаров

Фінансове забезпечення є передумовою й визначальним чинником створення, існування, перспектив і напрямів розвитку соціально-економічних систем різного рівня. Теоретичне підґрунтя фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання характеризується широким різноманіттям підходів до його сутності, елементного складу, чинників формування. Досліджено сучасні тенденції та проблеми у сфері управління фінансовим забезпеченням діяльності суб'єктів української економіки.

Ключові слова: підприємство, фінансове забезпечення, системний підхід, управління, публічні інвестиції, фінансові інструменти.

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF FINANCIAL SUPPORT OF BUSINESS ENTITIES

O. Mykhailova, A. Volosov, I. Jafarov

Financial support is a prerequisite and determining factor for the creation, existence, prospects, and directions of development of socio-economic systems at various levels. Scientists are trying to solve the following problems: the essence of financial support as an economic category; its manifestation at various levels of the economy; the components of this system (methods, forms, principles, levers of influence, and control instruments); differences and interrelationships with financing, financial mechanisms, financial relations, financial regulation, financial security, and more. Our systematization of scientific approaches revealed: the predominant use of systemic, process-based, and comprehensive approaches; insufficient or flawed reasoning by researchers; results acceptable for creating a financial support management system. The concept of financial support for business entities (their projects, areas and types of activity, innovative development, crisis management, competitiveness, viability, etc.) consists of a system of principles, goals, subjects, objects, methods, and channels of creation. They are oriented toward certain levels of economic relations and the corresponding financial mechanism for achieving the declared goals. The practical aspects of financial management are closely linked to the state and prospects of national entrepreneurship. The investment climate in the country has been deteriorating recently, as confirmed by businesses and the international community. This is due to military actions, economic destruction, and imperfect actions by the state. Investment lending is being hampered by: the NBU's

high discount rate; risks associated with solvent borrowers; a large share of non-performing loans; and the predominance of short-term deposits. The main investment tool for domestic enterprises has been and remains their own funds (equity capital, profits, depreciation, additional contributions from founders/owners). The reasons for insufficient bank financing are the following: high interest rates; collateral requirements; complex procedures for formalizing agreements; lack of certain financial products; poor credit history or advanced age of the borrower-entrepreneur; operations in frontline territory; insufficient awareness of existing opportunities on the part of the entrepreneur. The activities of government organizations to remove these obstacles and the state of national budget support have been analyzed. A truly effective financial management system is impossible without: the introduction of European standards and norms; harmonization with European legislation; broad access to international assistance without special state support; improving the financial literacy of entrepreneurs; stimulating the introduction of factoring, leasing, crowdfunding, and microfinance, as well as state and private guarantee programs; and strengthening financial transparency requirements.

Keywords: *enterprise, financial support, systemic approach, management, public investments, financial instruments.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Створення, існування й подальший розвиток будь-якої соціально-економічної системи є неможливим без відповідних обсягів фінансових ресурсів. Ця аксіоматична умова функціонування суб'єктів економічних відносин – від окремих власників бізнесу до країн/глобальної економіки – досліджувалась численними дослідниками у всі епохи еволюції економічної наукової думки (від античності й середньовіччя до найсучасніших напрямів економічних теорій), які й довели його значення та роль в якості одного з найвагоміших виробничих факторів. Спектр напрямів наукових пошуків стосується практично всієї можливої проблематики: сутності фінансового забезпечення як економічної категорії; прояву на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки; складових системи фінансового забезпечення (методів, форм, принципів, важелів впливу та інструментів контролю й тощо); відмінностей та взаємозв'язків з такими поняттями як фінансування, фінансовий механізм, фінансові відносини, фінансове регулювання, фінансова безпека та ін. Практична площина актуалізується через розгляд досить широкої проблематики: процесів суспільного відтворення; концепцій сталого розвитку, досягнення конкурентоспроможності, антикризового управління, забезпечення життєздатності соціально-економічних систем, окремих функцій управління (організації, планування, бюджетування, контролю, регулювання, прогнозування), зменшення ризикованості конкретних

аспектів діяльності або окремих проєктів, оцінювання ефективності її результативності.

Широке розмаїття оприлюднених результатів наукових пошуків, сучасний стан і цільові орієнтири розвитку національної економіки, швидкоплинні змінення зовнішнього середовища – все це не лише свідчить про актуальність фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, але й потребує ретельного розгляду теоретичних і практичних аспектів управління ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень, опубліковані останніми роками [1–8], свідчать про подовження тенденції зацікавленості вітчизняних науковців до розв'язання теперішніх і майбутніх проблем у теоретико-методологічній площині та використання суто практичного інструментарію управління фінансовим забезпеченням діяльності бізнесу й державного сектору економіки країни. Сучасні умови господарювання й недостатність коштів для самофінансування потреб інноваційної діяльності визначили контекст розгляду сутнісно-об'єктного складу системи фінансового забезпечення та моніторингу й контролю фінансування [1].

Розглядаючи здобутки науковців у формуванні теоретичної бази фінансового забезпечення, Н.М. Іванисько виокремила сім підходів щодо його сутності й запропонувала комплексний, який є поєднанням функціонального та процесного [5], що вдається нам дещо механістичною спробою обґрунтування.

Здійснений Ю.В. Євтушенком контент-аналіз дефініції «фінансове забезпечення» дав змогу автору послугоуватись чотирма концептуальними підходами для формулювання власної позиції стосовно її змісту, особливостей формування й необхідності управління фінансовими ресурсами в межах економічних систем [6].

Досліджуючи теоретики-методологічні засади фінансового забезпечення сталого розвитку підприємств, О.О. Солодовнік, окрім власного визначення цього поняття, наголошує на актуальності як пошуку додаткових джерел фінансування бізнесу, так і доцільності запровадження міжнародного досвіду, зокрема застосування моделі публічно-приватного партнерства [3].

Теоретичний аналіз методичних підходів до організації фінансового забезпечення на основі використання методів когнітивного моделювання здійснений І.І. Румиком та О.О. Пилипенко, розширює можливості підприємств в управлінні як фінансовим забезпеченням, так і стратегіями їх розвитку, зокрема антикризових [4]. На вирішальності

фінансового забезпечення в досягненні стратегічних цілей функціонування підприємства (з-поміж інших й інвестиційної діяльності) акцентують увагу Ю.В. Негода та Д.А. Конюхов, які дослідивши сучасні проблеми фінансового забезпечення пропонують шляхи вдосконалення його механізмів [7]. Успішність досягнення цілей управління фінансовим забезпеченням багато в чому залежить і від спрямованості й динаміки втручання держави та здійснення фінансового контролю» [2]. Адже законодавчі й виконавчі органи влади прямо чи опосередковано впливають на: інвестиційний клімат й інвестиційну привабливість країни (регіону, галузі) як для вітчизняних, так і закордонних суб'єктів бізнесу; обсяги потенційних і залучених інвестиційних ресурсів, їх форми та джерела; наміри національного бізнесу щодо інвестування в національну економіку [8].

Мета статті – дослідити теоретичні засади управління фінансовим забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання та сучасного його практичного інструментарію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність, багатоаспектність цільового спрямування та вирішальний вплив на успішність досягнення певної мети управління – все це постійно привертає увагу до фінансового забезпечення з боку як науковців-дослідників, так і практичних фахівців, що відбивається на значному варіюванні підходів до його трактування. Спільним залишається лише те, що дослідники визнають об'єктивну необхідність фінансового забезпечення на макро-, мезо- та мікрорівнях, тобто для кожної з соціально-економічних систем – проекту, суб'єкту підприємництва, територіальної громади, регіону, окремої галузі (галузевого кластера), національної економіки, країни [6; 9–15]. Але кількість, змістовне наповнення визначень, авторська аргументація доцільності певного підходу істотно відрізняються, що свідчить не лише про розмаїття думок науковців, а й про відсутність єдиної усталеної позиції (табл. 1).

Попри існуючі розбіжності поглядів на змістовне наповнення фінансового забезпечення існує ще одна об'єднуюча їх риса – обов'язкове врахування у визначенні достатності «грошових коштів та фінансових ресурсів» [15, с. 76]. Дослідивши думки вітчизняних колег, О. Лебідь згрупувала їх за досить широкими напрямками (табл. 1), проте сама віддає перевагу застосуванню процесного підходу для виокремлення суттєвих ознак фінансового забезпечення та системного – для обґрунтування його елементного складу [15, с. 76–77].

Подібну до наведеної, систематизацію підходів надає й О.В. Добровольська, яка формулюючи концептуальні засади

фінансового забезпечення природного агровиробництва, вважає пріоритетним його розгляд в якості сукупності економічних відносин між стейкхолдерами різного рівня [12, с. 62].

Таблиця 1 – Наукові підходи до трактування сутності категорії «фінансове забезпечення»

Автори	Підходи
Захарченко Т.О. [1]; Льчук В.П., Шпомер Т.О. [9]; Мацьків В.В. [14]	системний
Солодовнік О.О. [3]	системний, ресурсний, цільовий, комплексний
Румик І.І., Пилипенко О.О. [4]	системно-процесний
Іванисько Н.М. [5]	системний, об'єктний, процесний, затратний, методологічний, функціональний, організаційний, функціонально-процесний
Євтушенко Ю.В. [6]	процесний, системний, комплексно-комунікативний, методичний
Яцух О.О. [10]	системний, динамічний, комплексний, синергічний, ситуаційний, процесний, предметний, проектний, редукційний, індикаторний, інтеграційний, функціональний, функціональний, уніфікований
Власова І.В. [11]	кількісний (ресурсний), якісний (здатність, можливість створювати умови для формування та використання фінансових ресурсів)
Добровольська О.В. [12]	фінансове забезпечення як: сукупність економічних відносин; сукупність фінансових відносин; комплекс заходів; певний вид діяльності; процес формування фінансових ресурсів; інші (метод інвестування або сукупність взаємозв'язків суб'єктів, форм, методів) (с. 61)
Пилип'юк Я.В. [13]	процесний
Лебідь О. [15]	фінансове забезпечення як: економічні відносини; процес, послідовність дій, діяльність; елемент фінансового механізму; комплекс, система, сукупність

Джерело: складено на основі [1; 3–6; 9–15].

Судячи зі змісту пропонованої концепції та відповідного визначення фінансового забезпечення, авторка схиляється до застосування комплексного підходу, в межах якого й мають відбуватися процеси, що сприятимуть досягненню цілей сталого розвитку економіки та соціуму [12, с. 232].

На підпорядкуванні фінансового забезпечення стратегічним цілям розвитку акцентує увагу і Ю.В. Євтушенко, але економічних суб'єктів і на засадах процесного підходу [6].

Процесний підхід до розгляду фінансового забезпечення в тій чи іншій інтерпретації відзначається також в публікаціях [4-5; 10; 13]. Зокрема Я.В. Пилип'юк обмежує його поширення тільки на покриття витрат суб'єктів економіки за рахунок централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів [13].

Натомість, Н.М. Іванисько, проаналізувавши результати досліджень попередників і систематизувавши їхні підходи, доходить висновку, що найбільш повно розкрити сутність фінансового забезпечення можна шляхом застосування функціонально-процесного підходу [5, с. 160].

Певним здобутком із розв'язання проблематики управління фінансовим забезпеченням, зокрема його антикризового напрямку, є доробок І.І. Румика й О.О. Пилипенко, які застосували системно-процесний підхід [4, с. 51], що на нашу думку свідчить про: по-перше, складність і багатогранність управління фінансовим забезпеченням; по-друге, гнучкість цих й інших науковців [5; 10–12; 15] у виборі конкретного підходу (або комбінації двох і більше) для досягнення наукових цілей.

Так, І.В. Власовою для отримання комплексного наукового бачення змістових характеристик та особливостей формування і використання фінансового забезпечення сформульовано кількісний (ресурсний) та якісний підходи. За першим з них фінансове забезпечення є кількістю фінансових ресурсів, а за другим – «здатність, можливість створювати умови для їх формування та використання». Тому цілком логічною й доведеною є її пропозиція застосовувати синтез обох підходів [11, с. 85–86].

В сучасних дослідженнях (табл. 1) системний підхід до розгляду фінансового забезпечення зустрічається не менше, ніж процесний, а його застосування також має варіативний характер. Так, деякі автори [1; 9] керуються головним чином системним підходом, тоді як інші [3; 10; 14] користуються ним як однією з відправних точок власних подальших досліджень.

Неоднозначність трактувань, що підтверджує неусталеність й неоднозначність розуміння сутності предмету, спричиняє появу підходів, які не сприяють чіткості тлумачення і є тотожними до сформульованих попередниками. Так, виокремлений [6] комплексно-комунікативний

підхід, за наведеними характеристиками є сукупністю відносин, і практично неістотно відрізняється від згадуваних науковцями [12; 15].

Найбільшу кількість (14) сформульованих підходів щодо визначення сутності фінансового забезпечення діяльності, а саме сільськогосподарських підприємств, надає О.О. Яцук [10]. Проте доцільність такої кількості підходів викликає значні сумніви. Детальний аналіз декларованого змісту кожного з них свідчить про досить некоректне або хибне обґрунтування сутності фінансового забезпечення діяльності підприємств, що виявилось у:

- наданні йому функцій, притаманних фінансовому аналізу та (або) фінансовому менеджменту (інтеграційний, синергічний, оцінювальний, комплексний);

- ототожненні фінансового забезпечення з інформаційною системою (редукційний);

- наголосі на пріоритетності окремих завдань/цілей фінансового забезпечення або чинниках впливу на нього (визначення чітких індикаторів щодо ефективності залучення – індикаторний; формування цільових фондів у достатньому розмірі – процесний; урахування внутрішніх та зовнішніх загроз підприємству – ситуаційний; врахування динамічної структури ресурсів – динамічний);

- певній невідповідності змісту назви підходу (сукупність заходів та умов, що сприяють сталому розвитку – функціональний; сукупність економічних відносин на основі організаційних принципів, методів і форм впливу на підприємстві – уніфікований);

- занадто вузькому (проектний, процесний) або загальному (системний) авторському визначенні [10, с. 139].

На нашу думку, лише предметний та комплексний підходи досить повно ілюструють авторську інтерпретацію сутності фінансового забезпечення за цими напрямками. До того ж, потрібно віддати належне вченій за детально створену систему фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств [10, с. 136], що складається з підсистем різного рівня й відповідає як мейнстріму управління фінансами, так і авторському визначенню цієї економічної категорії.

Попри неоднотайність і певну дискусійність розглянутих теоретичних підходів, вважаємо що, основоположні засади фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання (їх проєктів, напрямів і видів діяльності, інноваційного розвитку, антикризового управління, конкурентоспроможності, життєздатності тощо) складаються з системи принципів, мети, суб'єктів, об'єктів, методів, каналів створення, орієнтованих на певні рівні економічних відносин і

відповідного ним фінансового механізму досягнення проголошених цілей.

Практичні аспекти управління фінансовим забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання самим безпосереднім чином пов'язані зі станом і перспективами розвитку національного підприємництва, тому й мають досліджуватись і успішно вирішуватись в цьому контексті.

Визначальною особливістю українського підприємництва є кількісне домінування середнього, малого та мікробізнесу (понад 90% загальної кількості суб'єктів) над великим, що забезпечує близько сімдесяти відсотків зайнятості [16]. І хоча за останні чотири роки кількість мікро-, малих і середніх підприємств зменшилась на 7%, вони як і раніше є підґрунтям стабільності в суспільстві, джерелом інновацій та позитивних адаптаційних тенденцій в економіці країни [16].

Аксіоматично, що всі види суб'єктів підприємництва потребують певного фінансового забезпечення, і відповідно до наведеного вище, керуються не лише власними цілями, але й тими моделями, які вже існують в економічному просторі.

У світі наразі виокремлюють три традиційні моделі фінансового забезпечення: англо-американську; континентально-європейську; азійську. У першій джерелами фінансування є фондові ринки, венчурний капітал і корпоративні облигації. Другу вважають банківсько-орієнтованою, з відповідним домінуванням саме банківських кредитів. Азійська є своєрідним симбіозом державної підтримки (у першу чергу малого й інноваційного бізнесу), банківського кредитування й інструментів фондового ринку.

Український бізнес у розв'язанні проблем власного фінансового забезпечення користується різними складовими вищезгаданих моделей, але головним інструментом інвестування вітчизняних підприємств були й залишаються джерела власних коштів (власний капітал, прибуток, амортизація, додаткові внески засновників/власників) на які припадало від 60% до 2014 р. до 77–71% у 2023–2024 рр. Питома вага за ці роки інвестицій: держави 5,4–10,9%; місцевих бюджетів 3,6–5,7%. Банківський сектор зменшив частку інвестиційних кредитів з 7,4% до 3,8% [17].

Попри несприятливий інвестиційний клімат [8], останніми роками спостерігались позитивні явища в сфері інвестування як з боку приватного, так і державного бізнесу. Зокрема найбільші приватні українські компанії (ДТЕК, Metinvest, Епіцентр, МХП, Київстар, ОККО, Terwin та Vodafone) інвестували останні два роки в розвиток бізнесу 173 млрд грн (5 млрд дол. США), а державні (Нафтогаз України,

Укрзалізниця, Енергоатом, Оператор ГТС України, Укренерго) – 3,9 млрд дол. США [18]. За тими ж даними на 20 найбільших приватних інвесторів та п'ятірку представників держсектору припало понад 40% усіх внутрішніх інвестицій, тоді як на всіх інших представників великого й середнього підприємництва – 60% капітального інвестування [18]. Зрозуміло, що ці кошти інвестуються в першу чергу в оновлення застарілих і зруйнованих війною потужностей, а не в нарощування потенціалу.

Прямі іноземні інвестиції, попри їх значущість для збільшення національного економічного потенціалу, і до 2022 р. не мали визначальної ролі в цьому процесі, а в останні роки й поготів – спостерігається зменшення їх припливу (2022 р. – 0,5; 2023 р. – 4,5; 2024 р. – 3,3 млрд дол. США) [19]. Головними закордонними інвесторами були: Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Велика Британія, – тобто країни ЄС, на які припало 74,8% всіх прямих іноземних інвестицій.

Цілком природно, що держава, як ніколи раніше, зацікавлена в економічному зростанні почала опікуватись проблемами поновлення інвестиційної діяльності, підвищення сприятливості інвестиційного клімату, доступності фінансових ресурсів для широкого бізнес-загалу. Адже якщо свої інвестиційні наміри великий бізнес (і приватний, і провідні держкомпанії) продовжує реалізовувати попри всі труднощі, то серед малих та середніх підприємств (МСП) – 59% зацікавлені у довгостроковому фінансуванні, 40% – в короткостроковому для здійснення поточної діяльності, і лише 9% не мали потреби в додаткових ресурсах, а 24% підприємців не планували у 2025 р. користуватись кредитами [20].

Кредитування як поточної діяльності бізнесу, так і розвитку економіки визначається багатьма чинниками, у тому числі й монетарною політикою Нацбанку України, яка своїми жорсткими обмеженнями в сфері кредитування реальної економіки та заохоченням купівлі облігацій внутрішньої державної позики з високою безризиковою дохідністю, фактично спричинила втрату стимулів комерційних банків до кредитування нефінансового сектора. У складі ж наданих йому банківських кредитів переважали позики на термін до одного року (48%), тоді як на середньострокові та довгострокові припадало 40% та 12% відповідно. На великі підприємства припало 26,2%, мікропідприємства – 28,1%, а МСП – 45,7% банківських кредитів [22]. Ці дані свідчать про наднизькі національні показники фінансового проникнення (11% у 2024 р.) як порівняно з найближчими сусідами (Словаччина – 62%, Туреччина – 44%, Польща – 35%, Угорщина – 33%), так і середніми для ЄС (80–90%) [22]. Інвестиційне кредитування

гальмується й іншими чинниками: завищеною обліковою ставкою НБУ; значними ризиками через зменшення платоспроможних позичальників і досить велику кількість непрацюючих кредитів, переважання короткострокових депозитів.

Одним з дієвих інструментів змінення ситуації на краще у сфері доступності фінансування стала держпрограма «Доступні кредити 5–7–9%» для мікро-, малого та середнього бізнесу, за якою на листопад поточного року підписано понад 129 тис. договорів на 438,5 млрд грн (у тому числі державними банками 89,4 тис. угод на 203,9 млрд грн) на: інвестиційні цілі; фінансування оборотного капіталу; кредити для сільськогосподарських товаровиробників; переробку сільськогосподарської продукції; фінансування енергосервісу; антивоєнні цілі; кредитування в зоні високого воєнного ризику [21]. Головною цілю програми – кредитування інвестиційного розвитку – не досягнуто, адже на підтримку поточного функціонування бізнесу спрямовувалась більша частка передбачених фінансових ресурсів.

У межах відновлення інвестиційної діяльності в країні, державними інституціями в 2023–2025 рр. реалізована низка заходів, що сприятимуть реалізації інвестиційних проектів різного рівня, з поміж яких і зі значними інвестиціями, а саме створення: національної економічної платформи «Зроблено в Україні»; урядової програми безповоротних грантів для створення/розвитку власного бізнесу різними верствами населення – «Робота; Дія. Бізнес – з розвитку підприємництва й експорту, – які вже почали приносити обнадійливі результати.

Зокрема в таблиці 2 надано результати функціонування створеного в 2018 р. Кабінетом Міністрів України ПрАТ «Експортно-кредитного агентства» для стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження через страхування фінансових ризиків вітчизняних експортерів. Останнім часом державну підтримку експортних угод отримали представники таких галузей: машинобудування, транспорту, оптової торгівлі, паперової й картонної, деревообробки, будівництва, тваринництва, виробництва гумових матеріалів, одягу, іграшок та ігор.

Позитивна динаміка спостерігається практично за всіма показниками за винятком «обсягу підтриманих інвестицій», що ще раз наголошує на активізації державної політики в цій сфері. Але якщо розглянути частку обсягу отриманого експортерами фінансування в обсязі підтриманого експорту, то можна побачити, що найбільше її значення припадало на 2021 р. (15,19%) із суттєвим падінням у 2022 р. (8,66%) та певною стабілізацією в останні три роки (2023 р. – 13,59%; 2024 р. – 13,81%; 2025 р.–13,18%).

Таблиця 2 – Результати діяльності Експортно-кредитного агентства

Показник	Рік				
	2021	2022	2023	2024	2025
Підтримано експортерів	6	35	74	69	71
- темп змінення до попереднього року, %	-	583,3	211,4	92,0	102,9
Укладено угод	6	46	93	98	99
- темп змінення до попереднього року, %	-	766,7	202,2	105,4	101,0
Обсяг підтриманого експорту, млрд грн	0,823	3,176	7,839	7,53	9,94
- темп змінення обсягу до попереднього року, %	-	385,9	246,8	96,1	132,0
- на 1-го експортера, млрд грн	0,137	0,091	0,106	0,109	0,140
Обсяг отриманого експортерами фінансування завдяки ЕКА, млрд грн	0,125	0,275	1,065	1,04	1,31
- темп змінення обсягу до попереднього року, %	-	220,0	387,3	97,7	125,9
- на 1-го експортера, млрд грн.	0,021	0,008	0,014	0,015	0,018
Обсяг підтриманих інвестицій, млн грн	-	-	-	137,64	109,2

Джерело: складено на основі [23].

Немаловажним чинником розвитку національної економіки є публічні інвестиції – капітальні витрати суб'єктів публічного сектора (центральної і місцевих органів влади, державних й комунальних підприємств) на створення і відновлення основних фондів з продуктивним використанням понад рік. Джерелами фінансування можуть бути кошти: державного/місцевого бюджету (власне доходи; гранти; зовнішні і внутрішні запозичення); державного чи комунального підприємства (власні й залучені); міжнародної технічної допомоги; плата з користувачів інфраструктури. Відповідно, публічний інвестиційний проект – комплекс заходів (організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), визначених на основі стратегічних документів та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництва, регіонів та надання публічних послуг, які здійснюються з використанням публічних інвестицій у формі традиційних інфраструктурних проектів або державно-приватного партнерства [24].

З 2025 року запроваджено перехідну модель реформування

управління публічними інвестиціями, передбачену Дорожньою картою реформування управління публічними інвестиціями на 2024–2028 роки, затвердженою розпорядженням КМУ від 18 червня 2024 року №588-р.

За висновками Рахункової палати в I-му півріччі 2025 р. видатки та надання кредитів на реалізацію ППП менші плану на звітний період загалом на 29,8 млрд грн, (64,6%), зокрема на: 7,1 млрд грн (76,9%), відновлення України, у т.ч. енергетичної, логістичної й об'єктів критичної інфраструктури, через тривале внесення змін у нормативно-правові акти; 3,6 млрд грн (82,3%) – підтримку фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції; 1,8 млрд грн (92,0%) – реалізацію публічних інвестиційних проєктів МОЗ, через приведення процедур публічних закупівель у відповідність вимогам Рамкової угоди між Україною та ЄС щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility [25], що наочно ілюструє рис. 1.

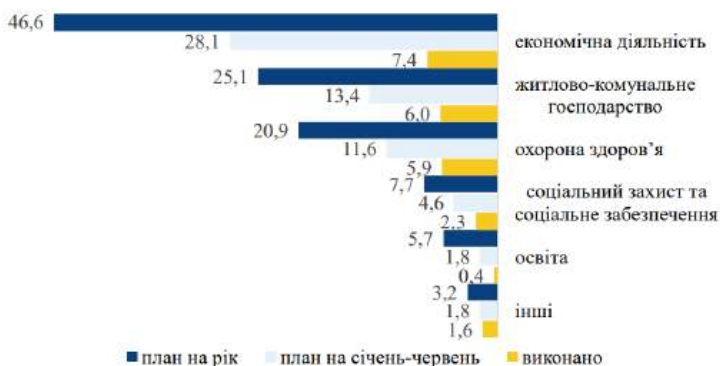

Рис. 1. Виконання плану розподілу обсягу видатків та надання кредитів на реалізацію публічних інвестиційних проєктів за напрямками у 2025 р., млрд грн, складено на основі [25]

Виявлені проблеми виконання запланованих інвестицій можуть спричинити відтермінування досягнення заявлених цілей, що безумовно негативно відіб'ється на фінансово-економічному стані виконавців зазначених проєктів.

Повертаючись до проблем функціонування МСП відзначимо, що теперішніми головними причинами обмеженого доступу до фінансування з боку національної банківської системи на думку їх представників є: високі відсоткові ставки; вимога застави; занадто

складні процедури оформлення угод; відсутність/недостатність певних фінансових продуктів; слабка кредитна історія; значний вік позичальника-підприємця; діяльність на прифронтовій території; недостатня обізнаність підприємця про існуючі можливості [20].

Незважаючи на брак коштів для ведення бізнесу, 44% суб'єктів МСП не користуються ніякими кредитами. Найбільшого визнання серед користувачів позикових джерел фінансового забезпечення діяльності набули: позики на обігові кошти (25%); програма «5–7–9%» (21%); беззаставний овердрафт (17%); карткові кредитні ліміти (16%) [20], тоді як інші види (на обладнання, авто, комерційну нерухомість) були менш поширеними. Обсяги залучених зовнішніх фінансових ресурсів були такими: до 10 тис. дол. США (у 18%); 10–50 тис. дол. США (у 26%); понад 100 тис. дол. США (6% підприємців).

Наразі серед користувачів доступних конкретних фінансових продуктів 54% опитаних підприємців користувались кредитами, а 32% здобули гранти. Інші фінансові інструменти на кшталт лізингу, банківських і тендерних гарантій, акредитивів та інкасо були найменш популярними. Це свідчить як про консерватизм менеджменту і працівників відповідних фінансово-економічних підрозділів стосовно можливостей їх застосування, так і відповідно про незнання вигід від їх використання.

Проте є позитивні зрушення у питаннях отримання банківських послуг через інструменти цифровізації – інтернет-банкінг, онлайн-кредитування, мобільний застосунок тощо.

До наведених перешкод створення дійсно ефективної системи управління фінансовим забезпеченням додаються ще й вагомні проблеми виконання євроінтеграційних вимог українським бізнесом за такими напрямками: впровадження європейських стандартів і норм; значний спектр сфер гармонізації з європейським законодавством; обмежений доступ до міжнародної допомоги без спеціальної підтримки держави; підвищення фінансової грамотності підприємців; недостатнє стимулювання запровадження факторингу, лізингу, краудфандингу та мікрофінансування, гарантійних державних і приватних програм; посилення вимог до фінансової прозорості.

Висновки. Дослідження теоретичні засад управління фінансовим забезпеченням діяльності суб'єктів господарювання дозволяє говорити про її динамічний розвиток, який безсумнівно має вагомні методологічні здобутки. Наукова спільнота ще не дійшла єдиної думки стосовно сутнісного наповнення категорії «фінансове забезпечення діяльності підприємства» і у власних наукових пошуках спирається на певному підході або комбінуванні декількох, що

найбільше відповідають цілям наукового дослідження. Розгляд оприлюднених результатів дозволив не лише зробити систематизацію наукових підходів вітчизняних авторів, але й виявити суперечливі положення. Вважаємо найбільш прийнятним в подальшому розвитку теоретичних аспектів «фінансового забезпечення діяльності» застосовувати системний підхід як такий, що відповідає вимогам як здійснення наукових досліджень, так і принципам і цілям науки управління.

Виявлені проблеми поточного стану фінансового забезпечення діяльності українських суб'єктів господарювання можуть бути вирішені системною діяльністю влади, бізнесу, науки й суспільства. Подальші наукові пошуки будуть спрямовані на дослідження стану й досвіду фінансового забезпечення окремих видів (напрямів) діяльності суб'єктів господарювання різних галузей економіки.

Список джерел інформації / References

1. Захарченко Т. О. Управління фінансовим забезпеченням підприємств в сучасних умовах. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 199–204.
Zakharchenko, T. O. (2022). Upravlinnia finansovym zabezpechenniam pidpriemstv v suchasnykh umovakh [Managing the financial security of enterprises in modern conditions]. *Innovation and Sustainability*, (2), 199–204 [in Ukrainian].
2. Слюсаренко С. В. Управлінська діяльність із забезпечення фінансування суб'єктів аграрного господарювання. *Наукові записки. Серія: Право*. 2022. № 13. С. 223–226. DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-223-226
Sliusarenko, S. V. (2022). Upravlinska diialnist iz zabezpechennia finansuvannia sub'iektiv ahramoho hospodariuvannia [Management activities to ensure financing of agricultural entities]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pravo – Scientific notes. Series: Law*, (13), 223–226. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2022-13-223-226> [in Ukrainian].
3. Солодовник О. О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-17>
Solodovnik, O. O. (2023). Finansove zabezpechennia staloho rozvytku pidpriemstv [Financial support for sustainable development of enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-17> [in Ukrainian].
4. Румик І. І., Пилипенко О. О. Фінансове забезпечення підприємств: можливості використання когнітивного моделювання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 2(66). С. 44–52. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-66-44-52.
Rumyk, I. I., & Pylypenko, O. O. (2022). Finansove zabezpechennia pidpriemstv: mozhyvosti vykorystannia kohnityvnoho modeliuвання [Financial support for enterprises: possibilities of using cognitive modeling]. *Vcheni zapysky*

Universytetu "KROK" – Academic notes of KROK University, 2(66), 44–52. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-44-52> [in Ukrainian].

5. Іванисько Н. М. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1(107). С. 156–162. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-156-162)

Ivanysko, N. M. (2024). Teoretychni pidkhody do vyznachennia finansovoho zabezpechennia [Theoretical approaches to defining financial security]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – Economics, Management and Administration*, 1(107), 156–162. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-156-162) [in Ukrainian].

6. Євтушенко Ю. В. Концептуальні підходи до розгляду сутності категорії «фінансове забезпечення». *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2024. № 1(37). С. 273–287.

Yevtushenko, Yu. V. (2024). Kontseptualni pidkhody do rozghliadu sutnosti katehorii "finansove zabezpechennia" [Conceptual approaches to considering the essence of the category of "financial security"]. *Problemy i perspektvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, 1(37), 273–287 [in Ukrainian].

7. Негода Ю. В., Конохов Д. А. Оцінка фінансового забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип.78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-1>

Nehoda, Yu. V., & Koniukhov, D. A. (2025). Otsinka finansovoho zabezpechennia investytsiinoi diialnosti silskohospodarskykh pidpryemstv [Assessment of financial support for investment activities of agricultural enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, (78). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-1> [in Ukrainian].

8. Волосов А. М., Михайлова О. В. Оцінка інвестиційного клімату країни як передумова планово-проектної діяльності бізнесу. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. пр.* Харків: ДБТУ, 2024. Вип. 2(36). С. 112–125. DOI: 10.5281/zenodo.14634144

Volosov, A. M., & Mykhailova, O. V. (2024). Otsinka investytsiinoho klimatu krainy yak peredumova planovo-proiektnoi diialnosti biznesu [Assessment of the country's investment climate as a prerequisite for business planning and design activities]. *Ekonomichna stratehiia i perspektvy rozvytku sfery torhivli ta posluh – Economic strategy and prospects for the development of the trade and services sector: collection of scientific works* (Vol. 2(36), pp. 112–125). Kharkiv: DBTU. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14634144> [in Ukrainian].

9. Ільчук В. П., Шпомер Т. О. Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств реального сектора економіки. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. С. 310–316.

Ilchuk, V. P., & Shpomer, T. O. (2018). Finansove zabezpechennia staloho rozvytku pidpryemstv realnoho sektora ekonomiky [Financial support for sustainable development of real sector enterprises]. *Problemy ekonomiky – Problems of the economy*, (2), 310–316 [in Ukrainian].

10. Яцук О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 10. С. 133–145.

Yatsukh, O. O. (2018). Sutnist ta зміst finansovoho zabezpechennia diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [The essence and content of financial support for the activities of agricultural enterprises]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics. Finance. Management: current issues of science and practice*, (10), 133–145 [in Ukrainian].

11. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України: монографія / М. І. Діба, О. М. Юркевич, Т. В. Майорова, І. В. Власова та ін. Київ : КНЕУ, 2013. 425 с.

Dyba, M. I., Yurkevych, O. M., Maiorova, T. V., Vlasova, I. V., et al. (2013). *Finansove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy [Financial support for innovative development of Ukraine: monograph]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

12. Добровольська О. В. Фінансове забезпечення природного агровиробництва: теорія, методологія, практика: монографія. Дніпро: Монолит, 2018. 292 с.

Dobrovolska, O. V. (2018). *Finansove zabezpechennia pryrodnoho ahrovyrobnytstva: teoriia, metodolohiia, praktyka [Financial support for natural agricultural production: theory, methodology, practice: monograph]*. Dnipro: Monolyt [in Ukrainian].

13. Пилип'юк Я. В. Теоретичні засади процесу визначення сутності фінансового забезпечення інноваційного розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України, 2015. Вип. 25.4. С. 253–258.

Pylypiuk, Ya. V. (2015). Teoretychni zasady protsesu vyznachennia sutnosti finansovoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku [Theoretical foundations of the process of determining the essence of financial support for innovative development]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of the National Technical University of Ukraine*, 25(4), 253–258 [in Ukrainian].

14. Мацьків В. В. Складові фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3(28). С. 276–281.

Matskiv, V. V. (2015). Skladovi finansovoho zabezpechennia rozvytku ahrarynnoho sektoru [Components of financial support for the development of the agricultural sector]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, 3(28), 276–281 [in Ukrainian].

15. Лебідь О. Проблеми фінансового забезпечення інновацій. *Світ фінансів*. 2014. № 4. С. 72–81.

Lebid, O. (2014). Problemy finansovoho zabezpechennia innovatsii [Problems of financing innovations]. *Svit finansiv – The world of finance*, (4), 72–81 [in Ukrainian].

16. Ukraine Economic Outlook. Retrieved from: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/researches>.

17. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування. Архів. Держстат України. URL: <http://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1119&lang=1>.

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (n.d.). Kapitalni investysii za dzherelamy finansuvannia [Capital investments by funding sources]. Retrieved from: <https://kyiv.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1119&lang=1> [in Ukrainian].

18. ТОП-20 найбільші інвестори України 2024 за версією Forbes. In Venture Investment Group. URL: <https://inventure.com.ua/uk/tools/database/top-20-najbilshi-investori-ukrayini-2024-za-versiyeu-forbes>.

InVenture Investment Group. (n.d.). TOP-20 naibilshi investory Ukrainy 2024 za versiieiu Forbes [TOP-20 largest investors in Ukraine 2024 according to Forbes]. Retrieved from: <https://inventure.com.ua/uk/tools/database/top-20-najbilshi-investori-ukrayini-2024-za-versiyeu-forbes> [in Ukrainian].

19. Офіційний сайт НБУ. Статистика зовнішнього сектора. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>.

Natsionalnyi bank Ukrainy. (n.d.). Statystyka zovnishnoho sektora [External sector statistics]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5> [in Ukrainian].

20. Як МСБ оцінюють доступ до фінансування в Україні – дослідження ЕВА та UKRSIBBANK. URL: <https://eba.com.ua/yak-msb-otsynyuyut-dostup-do-finansuvannya-v-ukrayini-doslidzhennya-eva-ta-ukrsibbank>

Iak MSB otsyniuiut dostup do finansuvannia v Ukraini – doslidzhennia EVA ta UKRSIBBANK. (n.d.) [How SMEs assess access to finance in Ukraine – EVA and UKRSIBBANK research]. Retrieved from: <https://eba.com.ua/yak-msb-otsynyuyut-dostup-do-finansuvannya-v-ukrayini-doslidzhennya-eva-ta-ukrsibbank> [in Ukrainian].

21. Банки спрямували бізнесу пільгових кредитів ще на 2,6 млрд грн. URL: <https://finclub.net/news/banky-spriamuvaly-biznesu-pilhovyykh-kredytiv-shche-na-2-6-mlrd-hrn.html>

Banky spriamuvaly biznesu pilhovyykh kredytiv shche na 2,6 mlrd hrn. (n.d.). [Banks allocated another UAH 2.6 billion to the business of preferential loans]. Retrieved from: <https://finclub.net/news/banky-spriamuvaly-biznesu-pilhovyykh-kredytiv-shche-na-2-6-mlrd-hrn.html> [in Ukrainian].

22. World Development Indicators (WDI). Retrieved from: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators>.

23. Офіційний сайт ПрАТ «Експортно-кредитне агентство». URL: <https://www.eca.gov.ua/#results>

PrAT “Eksporno-kredytne ahentstvo”. (n.d.). Ofitsiynyi sait [Official website of PrJSC "Export Credit Agency"]. Retrieved from <https://www.eca.gov.ua/#results> [in Ukrainian].

24. Дорожня карта реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки. URL: <https://me.gov.ua/view/3b552eea-b4c0-47cd-9ac9-d4896f13b1f6>

Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2024). Dorozhnia karta reformuvannia upravlinnia publichnymu investysiiamy na 2024–2028 roky [Roadmap for reforming public investment management for 2024-2028]. Retrieved from <https://me.gov.ua/view/3b552eea-b4c0-47cd-9ac9-d4896f13b1f6> [in Ukrainian].

25. [Висновок про результати аналізу виконання закону про Державний бюджет України на 2025 рік у першому півріччі. Рахункова палата](https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2025/21-3_2025/Zvit_21-32025.pdf). URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2025/21-3_2025/Zvit_21-32025.pdf

Rakhunkova palata. (2025). Vysnovok pro rezultaty analizu vykonannia Zakonu pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2025 rik u pershomu pivrichchi [Conclusion on the results of the analysis of the implementation of the Law on the State Budget of Ukraine for 2025 in the first half of the year]. Retrieved from https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2025/21-3_2025/Zvit_21-32025.pdf [in Ukrainian].

Михайлова Олена Валентинівна, канд. екон. наук, кафедра економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет; e-mail: emi030865@gmail.com.

Mykhailova Olena, PhD in Economics, Department of Economics and Business, State Biotechnological University; e-mail: emi030865@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8319-1281>

Волосов Анатолій Михайлович, канд. екон. наук, кафедра економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет; e-mail: volosov63@gmail.com.

Volosov Anatoly, PhD in Economics, Department of Economics and Business, State Biotechnological University; e-mail: volosov63@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4714-8999>

Джафаров Іса Мехді огли, здобувач вищої освіти, Державний біотехнологічний університет, jafar839@gmail.com

Jafarov Isa, graduate student, State Biotechnological University, jafar839@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4923-2577>

Прийнято до друку 20.11.2025 р.

Оприлюднено 08.12.2025 р.